

LUNDS UNIVERSITET
Musikhögskolan i Malmö

SJÄLVSTÄNDIGT ARBETE 15hp
Vårterminen 2017
Läroarbete i musik
Rasmus Krohn

Folkmusik i grundskolan

en kartläggning av undervisningen

Handledare: Eva Sæther

Sammanfattning

Detta arbete kartlägger hur musiklärare undervisar i svensk folkmusik i grundskolan. I kapitlet om tidigare forskning berörs begreppet folkmusik samt folkmusikens historia och hur den ser ut idag, där ryms också ett avsnitt om genrens repertoar. Metoderna för undersökningen består av en kvantitativ enkät samt en fördjupande intervju. I resultatet presenteras den data som inkommit från enkätundersökningen samt den data som intervjun har givit till arbetet. Rubrikerna i detta kapitel tar upp folkmusikens utrymme i grundskolans musikundervisning och materialet som används i undervisningen. Det finns också en rubrik om vad informanterna lägger i begreppet folkmusik samt om de arbetar genre och/eller ämnesöverskridande med folkmusik i sin undervisning. I den avslutande delen diskuteras folkmusikundervisningen i grundskolan, begreppet folkmusik samt materialval i undervisningen. Den sista rubriken tar upp fortsatt forskning i ämnet samt författarens tankar och idéer hur folkmusikundervisningen skulle kunna utvecklas.

NYCKELORD: Svensk folkmusik, kartläggning av undervisning, svensk folkmusik undervisning i grundskolan.

Abstract

Title: Folkmusic in elementary school- A survey of the teaching in folkmusic

Author: Rasmus Krohn

This study maps the teaching of Swedish folk music in elementary school. The literature review covers the history of Swedish folk music, the concept folk music and the repertoire within the genre. The methods of the study are a survey and an interview. The result of the national survey and the interview show how much space there is for Swedish folk music, what material the music teachers use, how the genre folk music is conceptualized and to what extent genres are mixed. The final chapter discusses folk music education in Swedish elementary school, the concept folk music and the material used in classrooms. The concluding section presents ideas for future research in the area and the author's ideas on how folk music teaching can be developed.

KEYWORDS: Swedish folkmusic, survey of teaching, Swedish folkmusic education in elementary school.

Innehållsförteckning

1. Inledning	8
2. Syfte och frågeställningar	10
3. Bakgrund och tidigare forskning	11
3.1 Begreppet folkmusik	11
3.2 Svensk folkmusikhistoria	13
3.3 Handlingsplanen för folkmusik	16
3.4 Utrymmet för svensk folkmusik i undervisningen.....	17
3.5 Repertoar	19
3.6 Folkmusik idag	21
4. METOD	23
4.1 Två metoder för datainsamling.....	23
4.2 Studiens fokus	24
4.3 Design av studien.....	25
4.3.1 Enkät.....	26
4.3.2 Intervju	26
4.4 Analys.....	27
4.4.1 Enkät.....	27
4.4.2 Intervju	28
4.5 Giltighet och trovärdighet.....	28
4.5.2 Intervju	29
4.6 Etiska frågor	30
5. Resultat	31
5.1 Möjligheter och hinder för folkmusik i grundskolan	31
5.2 Undervisningsmaterial	33
5.3 Internet	36
5.4 Ämnesöverskridande och genreöverskridande.....	36
5.5 Lärares bakgrund	38
5.6 Sammanfattning	40
6. Slutsats och diskussion	42
6.1 Vad är svensk folkmusik?	42
6.2 Folkmusik idag	43
6.3 Folkmusiken i grundskolan	44
6.4 Repertoaren och materialet i förhållande till forskningen.....	45
6.5 Mina förslag på utveckling och material utifrån litteraturen	46
7. Referenser	48

1. Inledning

Jag kom i kontakt med folkmusiken när jag gick på folkhögskola 2008. Skolan hade en inriktning som hette ”folkmusiklinjen” och i den kursen ingick mycket ensemblespel. Jag hade inte folkmusik som inriktning men eftersom vi ständigt spelade musik med alla i klassen började jag snart spela med folkmusikensemblen.

Jag fascinerades av musiken och historierna som följde med den och jag började snart att försöka hitta musiken från min egna födelseort, Karlskrona. Snart fann jag att byn där jag gått i skola hade en samling av en för hundra år sedan verksam spelman som bott där.

Under större delen av min studietid har jag en gång i veckan undervisat på ett studieförbund, i olika gitarrgrupper. Vi har spelat ackord och ackompanjerat välkända sånger från radion och visor från böckerna. Eftersom jag spelat mycket melodispel började jag efter ett tag få in mina elever på detta. Dels för att jag själv tycker att det utvecklar ens spel men också för att några av eleverna var väldigt unga och hade väldigt svårt rent fysiskt att faktiskt ta ackord. Då började jag experimentera med att de skulle få spela melodi ett tag för att nå musiken från det hållet. Jag började med filmmelodier men kom till slut att lära ut: folkmusik! Det var en vild chansning men jag tänkte att de lika gärna kunde spela en polska eller vals från Skåne som introduktionsmelodin till Jönssonligan. Det visade sig bli en succè, de tyckte om melodierna och det var roligt att det var gamla lokala melodier.

Men det som glädde mig mest var att det inte uppstod något problem kring taktarten. Jag hade nämligen själv problematiserat idén i mitt huvud: “ – hur ska det gå?, – de har ju kanske bara hört radions populärmusik och är vana vid en viss sorts melodier och fyrtakt.” Mina inbillade hinder kom på skam.

Efter den första chansningen fortsatte jag att mer systematiskt föra in mer folkmusik i min undervisning. Jag berättar ofta historier om de låtar jag lär ut. Det tillför viktiga dimensioner till undervisningen att veta att låten är hundra år gammal och kanske spelades på en gård där det numera ligger ett höghus. Det ger också en inblick i hur det en gång såg ut och lät i det kvarter där vi nu lyssnar på Justin Bieber.

Under min praktik på gymnasium och högstadium har jag praktiserat min “folkidé”

på både klasser och i enskild undervisning. Det har oftast gått hem hos eleverna. Inga höga protester har förekommit och de har deltagit om än med lite fniss och kommentarer när jag spelat upp lockrop från fäbodarna.

Däremot har jag stött på kommentarer från de lärare där jag praktiserat. De har ifrågasatt om eleverna överhuvudtaget skulle acceptera mitt repertoarval, ofta med argument att det ligger långt ifrån elevernas egna musikaliska världar. Att introducera tretakt har också väckt förundran. Även om det funnits tvivel från omgivningen har jag själv valt att fortsätta utveckla mina idéer kring polskans plats i musikundervisningen på högstadiet. Ofta har de lärare jag träffat uttryckt att de själva saknar kunskap kring folkmusik, och att de därför känner en viss osäkerhet inför att undervisa i genren. Detta, i kombination med att kurskraven enligt Lgr11 föreskriver kunskap i folkmusik har sporrat mig att genomföra denna studie om folkmusikens plats i svensk musikundervisning.

Studien består av en enkätundersökning som skickats ut till musklärare på mellan- och högstadium i Sverige. Som komplement har jag också valt en intervju av en lärare med lång arbetslivserfarenhet inom högstadium samt en mångårig erfarenhet som professionell utövare av folkmusik.

2. Syfte och frågeställningar

Mot bakgrund av vad jag berättat från min egna musikaliska bakgrund samt mina erfarenheter från undervisning som gitarrlärare och under min praktik syftar detta arbete till att undersöka hur genren folkmusik undervisas i den svenska grundskolan. En del av min studie handlar om att kartlägga hur mycket plats folkmusiken får i förhållande till andra genrer. Syftet är också att undersöka vilket undervisningsmaterial som används av verksamma musklärare som specialiserat sig på folkmusik i grundskolan, samt kartlägga vilka låtar och traditionsbärare (kompositörer) och vilket undervisningsmaterial som är tongivande i folkmusikundervisning.

Mina forskningsfrågor är:

- Vilket utrymme får svensk folkmusik i grundskolans musikundervisning?
- Hur förhåller sig musklärare till kursplanens kunskapsmål?
- Vilka undervisningsmaterial kring svensk folkmusik används av musklärare i grundskolan?
- Vilka är de mest använda låtarna och de mest förekommande traditionsbärarna inom svensk folkmusikundervisning?
- Hur definierar verksamma musklärare svensk folkmusik?

3. Bakgrund och tidigare forskning

Detta kapitel kretsar kring frågan om vad folkmusik är. Det är en intressant och viktig fråga då det råder väldigt olika och delade meningar om detta begrepp. Nedan följer en inringning av begreppet folkmusik, följt av svensk folkmusikhistoria i sammandrag, ett avsnitt om repertoaren, ett avsnitt om svensk folkmusik i grundskolan och avslutningsvis hur folkmusiken i Sverige utövas idag.

3.1 Begreppet folkmusik

I flera av Europas städer skapades begreppet folkmusik under 1700-talet. Begreppet myntades av insamlare och visutgivare för instrumentallåtar och arbetsrop från det gamla bondesamhället. Med tiden har folkmusiken förekommit i olika funktioner och stilar inom musiken. När spelmännen under 1900-talet började ge konserter, så kallad estradmusik, började också deras instrumentallåtar benämnas som folkmusik (NE, 2017).

I Sverige kan man spåra begreppet folkmusik till omkring sekelskiftet 1900. Det var vid den här tiden som ungdomar i litterära sällskap började intressera sig för begreppet ”folket”. Nu fick detta begrepp en helt ny mening då det tidigare hade varit relativt okänt rent estetiskt, nu blev ordet istället högsta ideal för dessa sällskap. Man prisade folket i första hand för att det ansågs som obefläckat till skillnad från den borgerliga kultur och konst som fanns vid denna tid. Folkmusiken sågs som en motkraft till den förhatliga och hotande populärmusiken, inte minst jazzen. Det här tankesättet var något som skulle leva kvar länge (Lundberg och Ternhag, 2005).

Många försök har gjorts att dra upp gränser för folkmusiken genom att beskriva dess funktion eller stil. Det finns de som menar att folkmusikens kännetecken är att den existerat i en gehörstradition, andra att den skapats kollektivt och utvecklats senare, att upphovsmannen är anonym och att dess verk ändrats med tiden i traditionen. Ett annat kännetecken är att den skiljer sig från populärmusik och konstmusik beträffande intonation och framförande och form. Det finns även de som hävdar att folkmusiken saknar teoretisk grund. Detta kan dock avfärdas som myter och fördomar då analyser som gjorts visar på att den som all annan musik utgår ifrån lagbundenheter men att musiken inte blivit nedskriven lika frekvent som andra genrens musik. De instrument och melodier som benämns tillhöra folkmusiken går att finna i populärmusik, jazz, rock, muzak och konstmusik. Därför är det svårt att bestämma några allmänna karaktäristiska

stildrag för folkmusiken. Olika slags musik går in i varandra och därför är de olika genrerna inte statiska utan föränderliga (NE, 2017).

Ling (1994) skriver att det under 1600-talet i Skandinavien skapades en grund till den bild att en särskild sorts danser, instrument och visor var fornnordiska och urgamla. Ling tar som exempel Olof Rudbecks (1639-1702) beskrivning av det försvunna och fornstora Atland, där han guidar läsaren runt i Balders sal för att bland annat möta dylika folkinstrument. “Den mytologiserade patriotism och historicism som här ser dagens ljus dyker upp senare i historien, då det gäller att besvara svenskheten i orostider eller då nationalkänslan av annan anledning behöver näring av det folkmusikaliska arvet” (Ling, 1994, s. 247).

Skildringarna av de instrument, danser och visor som beskrivits i positiva och patriotiska drag i Atland mötte en annan ideologisk våg i 1600-talets Sverige. De av ortodoxin drivna prästerna arbetade för att stoppa musiken på landsbygden. Spelmännen fick inte längre spela i kyrkan, till exempel kom det klagomål på att brudpsalmens melodi förvreds när den trakterades på nyckelharpa (Ling, 1994).

Ling (1994) beskriver folkmusiken som en brygd där de olika ingredienserna kommer från olika tider och samhällsskikt, som är skapade av ett visst tidsfälle och i en särskild miljö av anonyma personer. Folkmusiken är en blandning av estetiska och sociala riktlinjer hos det skikt av samhället som tecknade ner musiken och det ideal som kom från de som utövade och skapade musiken.

Det rådde knappast något motstånd mellan nedtecknarna och utövarna av folkmusiken vilket medförde att det skapades ett öppet utbyte av texter, melodier och instrument mellan dessa två klasser. När så industrialismen gjorde sitt intåg började också en annan musik växa fram, inriktad på en ökande arbetarklass (Ling, 1994).

Ling (1994) menar att ordet folkmusik är en ideologisk föreställning om folkets musik med ursprung i 1700- och 1800-talets borgarklass. Så småningom började utövare av musik och dans ta till sig begreppet folkmusik och inlemmade den som sin egen. Detta är ett vanligt förehavande och bidrar oftast till att andra saker som olika normer följer med i det man anammar.

Folkmusiken idag är en samling av musikaliska stilar. Utifrån de musikaliska stilarna kan man finna karaktäristiska drag, som rytmiska mönster, tonspråk eller sound, och en kombination av allihop. När upptecknarna och pionjärerna inom folkmusiksamlandet letade, grävde de bland de lägre klassernas liv medan vi idag letar med vår hörsel för att finna det vi kallar folkmusik från alla samhällets skikt (Lundberg & Ternhag, 2005).

3.2 Svensk folkmusikhistoria

Folkmusiken i betydelse av böndernas musik kan spåras till antiken och äldre kulturer. I synnerhet olika herdekulturer som tidigt åstadkom högt utvecklade vokaler och instrumental musik, som har bevarats till idag på olika sätt. På Balkan har nedtecknade och inspelade ballader och hjältesånger kunnat finna paralleller till det antika Grekland. Olika instrument som säckpipor, lurar, horn och flöjter finns sparade från arkeologiska upptäckter (NE, 2017).

Under medeltiden började kringvandrande musiker att utbilda sig, det var spelmän som vandrade mellan landsbygden och städer och bland olika skikt i samhället. Dessa musiker var föregångare till virtuoser som mest spelade i borgerlig och adlig miljö, men också bakgrunden till landsbygdens spelmän.

Landsbygden liksom städerna hade sina bofasta musiker som ofta lönearbetade i kombination med att leva och verka som spelmän. Spelmännens särskilda spelstilar växte fram och färgade karaktäristiskt i den bygd som de verkade i (NE). I historien om folkmusiken bör också nämnas musiken från fäbodarna. Fäbodsväsendet har troligen funnits i Sverige sedan innan medeltiden, det är inte ett fenomen som funnits över hela vårt avlånga land, de områden som nämns är Värmland, Dalarna, Hälsingland, Härjedalen, Jämtland, Medelpad och Ångermanland.

Detta var ett sätt för bönderna att kunna ha mer djur än vad som egentligen var möjligt. För att lösa matförsörjningen såg man till att ha fäbodar långt bort från den egentliga gården där djuren kunde beta färskt foder istället för att äta av betet som fanns runt gården. Främst var det tänkt som ett sommarbete för djuren men fäboden kunde i viss mån ge mat för vintern också. De som arbetade vid fäbodarna hade kort sammanfattat två huvudsysslor, att ge skydd och mat för djuren och att ta hand om den mjölk som djuren gav. Vid de fäbodar som gav vinterfoder, fodrades också arbetet att ta hand om detta. Förutom småpojkar så var det uteslutande kvinnor som arbetade vid fäbodarna. Det fanns det till och med kunglig bestämelse över (Lundberg & Ternhag, 2005).

När vi pratar om vall och lockrop idag inordnar vi det i facket för musik, men Lundberg och Ternhag (2005) menar att om vi skulle frågat vallpersonalen vad de ansåg så skulle nog svaret bli annorlunda, det var inte slumpen som avgjorde att många vallkullor placerade sitt kohorn bredvid övriga verktyg i bältet. Det är alltså lika berättigat att benämna det som arbetsredskap och signaler som rop och hornlåtar. Det

kan vara lätt att tro att musiken från fäbodarna var unik och isolerad men att den i själva verket innehöll annan musik än bara som redskap vid djurskötsel. Lundberg & Ternhag (2005) nämner att när det kom manligt besök ut till fäbodarna förekom det dansmusik, men även att det förekom vissång och spel på olika flöjtinstrumenten. Och de menar att det är självklart att de olika musikuttryckarna påverkade varandra.

Trots detta menar Lundberg och Ternhag (2005) att lockropen och arbetsmusiken är det som anses mest karaktäristiskt när det gäller fäbodsmusiken. Att kunna behärska lock och varningsrop var vida spritt för de som arbetade vid fäbodarna, i motsats till spelmännen som krävde en viss instrumentkänedom. Locken och ropen var inte statistiskt bestämda till ett visst instrument eller sång utan kunde bytas ut och framföras med både instrumentalt och vokalt, i princip använde man det som man låg närmast till hands eftersom det centrala var att kunna kommunicera. Denna musik lärdes ut vid fäbodarna och genom imitation från en äldre generation av kvinnor till en yngre. Med de äldre generationerna kom också erfarenheter som följde med ner till de yngre kvinnorna. Lundberg och Ternhag (2005) menar därför att denna typ av musik därför var relativt lik från generation till generation.

I folkmusikens historia bör också den folkliga sången få plats, eftersom att den är en stor del av dess historia. Begreppet folkvisa är högst aktuellt än idag, det används fortfarande i olika sammanhang, inom körsång används den ibland för att ange att tonmaterialet inte är komponerat av tonsättaren själv, utan hämtat från befintligt tonförråd. Inom forskningen används begreppet för att beskriva en visa som ingår i en grupp med visor som bär släktband mellan varandra och som inte har en första avsändare. Men forskare som undersöker visan idag är inte eniga om detta, eftersom man funnit att det helt enkelt inte stämmer, då man kunnat finna många visor med upphovsmän och där man funnit en original form. Därför kallar många visoforskare numera folkvisa för bara visa, för att undgå de många åsikter som begreppet folkvisa för med sig (Lundberg & Ternhag, 2005).

Det finns många situationer där vissång nyttjats, och den största av de tillfällena är nog för att underhålla sig själv eller andra. Det var vanligt förr att ungdomar samlades på kvällen för att sjunga tillsammans, för att slappna av och roa sig efter en dags måsten. Ungdomens sång är också aktuell när det kom till inomhusarbete, det var vanligt att man sjöng samtidigt som man utförde olika typer av handarbete som ofta var långa och monotona, visorna gjorde då arbetet något lättsammare. I arbetet har visan också använts för att hålla arbetstempot uppe, detta vid arbeten som fodrade att

arbetarna höll samma tempo när de till exempel skulle påla, borra eller vid tröskning. För sjömännen var deras sjömansvisor en underhållning men också vid hårt arbete som halning. Andra exempel är rallarvisor, soldatvisor och skogsarbetarnas visor. Således har sången haft en viktig del i arbetet både som underhållning för arbetarna men också för att hjälpa till i arbetet (Lundberg & Ternhag, 2005).

Lundberg och Ternhag (2005) nämner också att religiös sång inte bara förekom innanför kyrkans väggar utan var också vanlig vid husandakt och olika religiösa sammankomster – detta visar på kyrkans och religionens starka makt. De flesta kunde sina psalmer både utan och innan och de användes även i hemmen, om än i en egen version. Det finns exempel på att en psalm användes för att veta hur länge äggen skulle koka, när psalmen var slut var också ägget färdigkokt (Lundberg & Ternhag, 2005).

Det är svårt att avgöra vad som varit det viktigaste spridningssättet för visorna. Lundberg & Ternhag (2005) nämner mödrars utläring till sina barn i form av lekar, små visor och ramsor, men även skolan som en viktig del i visans spridning. De flesta kommer ihåg den repertoar av visor som de fick till sig genom undervisningen i skolan.

Skillingtrycken är också en viktig del, då de ofta spreds av vandrande försäljare runtom i landet. Där melodin ofta kunde vara en redan befintlig känd melodi eller en text tonsatt av tryckaren själv (Lundberg & Ternhag, 2005).

En annan genre i visan är den medeltida balladen, som man tror har rest från England till Norge och sedan till hela Norden runt 1300-talet. Man brukar dela in balladerna efter textens innehåll och får då följande kategorier: naturmytiska visor, legendvisor, riddarvisor, historiska visor, skämtvisor och kämpavisor. De vanligaste bland dessa är riddarvisorna. Sitt ursprung har balladerna i dansvisan, och ordet medeltida bör tolkas in i själva idén snarare än i text och melodi, då bådadera har vandrat mellan många personer och ändrats på vägen. De uppteckningar som finns är nästan uteslutande från 1800- och 1900-talen. (Lundberg & Ternhag, 2005).

Spelmanstävlingar, stämmor och spelmannslag brukar benämnas under begreppet spelmannsrörelsen. Även annat arbete som syftar till att föra folkmusiken framåt och bygga upp dess ställning i landet går under denna rubrik (Lundberg & Ternhag, 2005).

De flesta spelmän i Sverige är medlemmar i spelmannslag eller spelmannsförbund, en utveckling som började under 1940-talet. Ett första steg till bildandet av spelmannsförbund gjordes av Svenska ungdomsringen för bygdekultur, 1925 när ungdomsringen hade sommarting i Malmköping skapades Sörmlands spelmannsförbund. Detta gav ringar på vattnet och följande 10-15 åren bildades flera förbund runt om i

Sverige (Lundberg&Ternhag, 2005).

Sverige fick en ny folkmusikvåg i slutet av 1960-talet. Det är svårt att slå fast exakt vad som gjorde att intresset ökade, men Lundberg och Ternhag (2005) menar att intresset kom med andra saker som ägde rum i ungdomskulturen. Studentrevolterna, FNL-rörelsen, ett ökande politiskt intresse och solidaritet och medverkan för folkets kamp mot imperialismen i all världens länder, detta förde också med sig ett sökande efter en alternativ kultur som inte var kommersiellt bunden.

Folkmusiken blev en stor del av musikrörelsen och den fick företräda ”folkets musik” och blev som en valmöjlighet för dem som inte sökte sig åt den kommersiella musikindustrins musik. Spelmanstämmorna runt om i Sverige och Gärdesfesten i Stockholm blev till Sveriges egen Woodstock-festival. Under 1800-talet ville Dybeck använda folkmusiken för att förändra värderingar i samhället, under 1970-talet användes folkmusiken för att förändra andra saker i samhället, två exempel på hur begreppet folkmusiken har fått olika innebörd (Lundberg och Ternhag, 2005).

Under 1970-talets folkmusikvåg diskuterades också makt, makten om tolkningsrätt och praktiserandet av musiken. Om folkmusiken under 1800-talet hade handlat om att bevara en döende folkmusik var nu 1970-talets folkmusikers ambition att använda den gamla musiken men även att få rätten att utveckla den och att göra en egen svensk folkmusik. Detta innebar bland annat att genrer inom folkmusik fick åter se dagens ljus, t ex så fick folksången en pånyttfödelse efter att ha legat i glömska under många år (Lundberg & Ternhag, 2005).

3.3 Handlingsplanen för folkmusik

Under Sveriges spelmäns riksförbunds årsmöte 2006 presenterades den norska handlingsplanen för traditionell musik och dans. Där startades arbetet till vad som senare skulle bli en motsvarande svensk handlingsplan. Syftet med handlingsplanen var att skapa långsiktiga mål för fem år vilka skulle dra upp riktlinjer för den traditionella musik och dansen i Sverige. Arbetet leddes av en arbetsgrupp som bildades på hösten 2006 i samverkan med RFoD, Svenska folkdansringen och Svenska spelmäns riksförbund. Även Eric Sahlström institutet var en viktig samarbetspartner. Arbetet med handlingsplanen har finansierades av Statens kulturråd samt enskilda organisationer och av Institutionen för kulturvetenskaper vid Linnèuniversitetet.

Handlingsplanens huvudrubriker är ”Traditionell musik och dans i Sverige”- vilken

tar upp villkor och utmaningar och genren och de kulturpolitiska målen; ”Att synas och att bli sedd – synlighet och information” – vilken tar upp ämnet genren och media samt informationsspridning inom och utanför genren; ”Utbildning och förmedling”- om utbildning och kursverksamhet och fortbildning; ” Att uppträda och arrangera – arrangörer och yrkesverksamma” – om arrangemang och yrkesverksamma; ”Att utforska och ta tillvara en genre” – arkiv, dokumentation och forskning.

Handlingsplanen innehåller också ett avsnitt med stöd, uppföljning och fördjupning. (RFoD, 2012) Jag har valt att rikta in mig på handlingsplanens del om utbildning, skriven av Pär Moberg, verksam på Musikhögskolan i Malmö.

Förekomsten av traditionell musik och dans i grund- och gymnasieskola samt inom de eftergymnasiala utbildningarna, folkhögskolor, universitet och högskolor är central inom byggandet av genren i samhället. Både den obligatoriska som den frivilliga skola spelar stor roll för att locka människor till genren. Genrens knappa närvaro inom skolan har troligtvis lett till att eftergymnasiala utbildningar med inriktning mot traditionell musik och dans har svårare att rekrytera elever (RFoD, 2012).

3.4 Utrymmet för svensk folkmusik i undervisningen

I Skolverket centrala beskrivning av innehåll för musikämnet i årskurs 4-6 finns folkmusik med som innehåll: ”Konstmusik, folkmusik och populärmusik från olika kulturer och deras musikaliska karaktärsdrag” (Skolverket, 2011). I det centrala innehållet för årskurs 7-9 är beskrivningen utbyggd och ser istället ut såhär: ”Konstmusik, folkmusik och populärmusik från olika epoker. Framväxten av olika genrer samt betydelsefulla tonsättare, låtskrivare och musikaliska verk” (Skolverket, 2011).

De båda punkterna ryms under rubriken ”Musikens sammanhang och funktioner” och Skolverket (2011) har lagt till en kommentar där punkterna har fått en närmare förklaring. I kommentaren beskrivs att det generellt sätt finns kopplingar till äldre musik i all musik som eleverna lyssnar på. Genom att eleverna får vetskap om hur genrer kommit till och vilka dess funktioner varit eller är i samhället ger det eleverna en kollektiv referens och en kunskap om dagens musik (Skolverket, 2011).

Skolverket medger dock att det inte är problemfritt att ange exakt vilken musik som undervisningen ska innehålla därför har de valt att uttrycka sig generellt i punkterna.

Undervisningen ska innehålla en bredd i genrerna, kulturerna och tidsepokerna men i det centrala innehållet står också att eleverna ska exponeras för musik som förekommer i rituella samband, vilken är musik som kan benämnas som en igenkännings punkt för de flesta som ingår i samma kultur (Skolverket, 2011).

Vad gäller betydelsefulla kompositörer och verk skriver Skolverket (2011) att ämnet är stort och kan vara svårt att rymma inom undervisningens timmar men att det bör diskuteras vad som ryms inom betydelsefulla kompositörer och verk. De beskriver att detta beror på i vilket samband man pratar om betydelsefulla och vilka personer och vilken kultur man diskuterar kring. En aspekt är att eleverna ska få kunskap i detta för att kunna delta i traditioner och kulturella samband, och för att få det krävs att de får arbeta med analys av begreppet betydelsefulla, t ex. vilka som har skrivit musikhistorien, vad har inte tagits med och vem är det som bestämmer vilken musik som ska få synas och höras i olika sammanhang. I dessa sammanhang är det passande med arbete kring källkritik (Skolverket, 2011).

Skolverket menar att det är lämpligt att utgå ifrån elevernas erfarenheter i första hand för att i ett senare skede bygga på med andra kulturers musik (Skolverket, 2011). I handlingsplanen för traditionell musik och dans (2012) anges att det i dagens grundskola är möjligt att gå hela sin utbildning utan eller i liten utsträckning komma i kontakt med svensk traditionell musik och dans eller motsvarande från andra delar av världen. Detta trots att det i dagens läroplan finns potential och möjlighet att få in genren i undervisningen. Traditionell musik och dans ger också goda möjligheter till att inkludera andra kulturer och att få förståelser för dem (RFoD, 2012).

Avsaknaden av folkmusiken görs sig även tydlig i utvärderingen av musik ämnet som skolverket genomförde 2015, i utvärderingen visas bland annat ett stapeldiagram vilket redogör för hur mycket plats de olika genrerna får i klassrummet. I stapeldiagrammen kan man tydligt se att den dominerande genren är rock och pop för årskurserna 7-9. När de undersökt lärarnas eget musikintresse visar det på att det är just pop och rock som lärarna utövar själva utanför sin undervisning (Skolverket, 2015).

Beträffande lärarnas intresse skriver RFoD (2012) att det som gör genren extra känslig är att den bygger på pedagogen/pedagogernas intresse, specialkunskaper och engagemang. När genren är så beroende av individens intresse blir den också extra känslig (RFoD, 2012).

Vidare beskriver Moberg att de i förarbetet till handlingsplanen funnit några skäl: avsaknad av kompetenta pedagoger, avsaknad av material samt att det varit svårt för

pedagoger med inriktning mot folkmusik- och dans att få arbeta med denna genren i sitt yrke (RFoD, 2012).

Skolverket har kommit fram till liknande skäl till folkmusikens sparsamma förekomst i skolan. De menar att det kan finnas många olika förklaringar till detta, avsaknad av instrument och att både lärare och elever saknar en tydlig ingång i genren. Musiken kan också upplevas som svår och obekant och svår att förstå sig på (Skolverket, 2015).

3.5 Repertoar

Den första insamlade musiken var främst de medeltida balladerna. Dessa ballader bedömdes vara de äldsta sångerna och att man därav kunde anta att de kunde vittna om svenskarnas liv förr i tiden (Lundberg och Ternhag, 2005)

De medeltida balladerna utgjorde den första tryckta folkmusiksamlingen i Sverige, dess namn var ”Svenska folkvisor från forntiden” (1814-1818). Utgivare av de nedtecknade balladerna var prästen Arvid August Afzelius med viss assistans från skalden Erik Gustaf Geijer. Lundberg & Ternhag (2005) menar att samlingen står som ett minnesmärke över starten för insamlandet av folkmusik men då med fokus på de medeltida balladerna. Afzelius gav, efter balladsamlingen, ut olika häften med nedtecknad och arrangerad spelmansmusik från hela Sverige (Lundberg och Ternhag, 2005).

Under sekelskiftet gjordes ett omfattande arbete med att uppteckna folkmusik runtom i Sverige. Arbetet heter *Svenska låtar* och dess författare var Nils Andersson och sedermera hans kollega Olof Andersson. Arbetet delades landskapsvis över Sverige och hade en avsiktlig inriktning av regionala och lokala kännetecken i folkmusiken. Som ett exempel var Nils och Olof Andersson särskilt intresserade av Rättvikspelmannen Hjort Anders Olssons äldre låtar med Bingsjö-anknytning, men mindre intressant var hans stora repertoar med Hälsingelåtar och de egna kompositionerna. Detta exempel är ett exempel för hur synen på folkmusik blivit förändrad och särskilt synen på musikens funktion. Tidigare hade folkmusiken spelat en annan roll rent socialt, den var helt enkelt nödvändig vid dans och ceremonier. Ett redskap och medel för sociala sammankomster. Men för upptecknarna var traditionsbärandet det primära både för dem själva och spelmännen (Lundberg och Ternhag, 2005).

I *Tradition och förnyelse i svensk spelmansmusik* (1990) talar Jan Ling och Märta Ramsten om folkmusikalisk *historicism*. I detta historiserande av spelmanslagens musik ingick en strävan efter - och till och med import av - äldre spelstilar och samspelsformer, även sådana som inte funnits i den lokala traditionen. Till exempel ersattes ters och sextstämmorna av "grovt och grant" (oktavstämmor) i Leksands spelmanslag under 1950-talet, trots att traditionen med oktavspel var helt utdöd i Leksand (om den nu någonsin funnits?).

Sedan insamlingen och nedtecknandet av folkmusiken började har också begreppet folkmusik som genre fått en mer specifik betydelse. Definitionen och avgränsningen har präglats av en stark *historicism* där spelmanstraditionen från 1800-talet blivit ett facit för vad som innefattas av begreppet folkmusik (Lundberg & Ternhag, 2005).

Många musiktyper som ur ett emiskt perspektiv borde tillhöra spelmanstraditionen har därigenom hamnat utanför begreppet. Dansmusiken är det kanske tydligaste exemplet. Den moderna dansbandsmusiken borde rimligtvis stämma väl överens med de flesta definitioner av folkmusik. Ändå hamnar den vanligen vid sidan av. Gammaldansorkestrarna och deras repertoarer gränsar givetvis till folkmusiken, men något erkännande som "äkta" folkmusik har de knappast i Sverige. (Lundberg & Ternhag, 2005, s.176)

Lilliestam (2009) skriver att den vedertagna uppfattningar om stil och genre ofta är tröga och robusta. Till exempel skulle vi finna det konstigt om en dansbandssångare sjöng som en dödsmetallsångare. Stildragen är inte alltid uttryckt i ord men de flesta hör och lägger märke till när det inte låter som det ska eller när något sticker ut i musiken.

Många uppfattar musik med udda taktarter, till exempel fem och sju-takt, nio, elva eller tretton-takt, som udda och märklig. Det samma gäller vissa skalor och modala skalor som lydiska och frygiska. För många svenskar är det också svårt att uppfatta två mot tre, dvs. polyrytmik. Även betoningen på två och fyra i en takt, dvs. backbeat, kan vara främmande. På 1930-, 40- och 50- talet var vals vanligt bland de som växte upp då och tretakt en given taktart. Idag är tretakt inte alls lika vanligt förekommande i dagens musik och vissa musiklärare påstår att barn och ungdomar därför har svårt med just denna taktart (Lilliestam, 2009).

Det finns även exempel från vår egna musik-kultur som kan anses udda och svårförståelig, till exempel tolvtonsmusik, atonal musik, electronica, frijazz eller dödsmetall. En polska från Dalarna med invecklad rytm kan vara svårbegriplig för många och en ytterligare techno låt eller stråkmusik av Béla Bartók (Lilliestam, 2009).

Det förekom nästan bara fioler i spelmanslagen under 1940- och 50- talen. Detta läge

blev beständigt då spelmanslaget i Rättvik gjorde en inspelning av Gärdebylåten som blev en framgångssaga och även stilbildande för andra spelmanslag vad det gäller reperotrar och orkesterns sättning av instrument (Lundberg & Ternhag, 2005).

3.6 Folkmusik idag

All musik är alltid både gammal och ny. Allt beror på ur vilken aspekt man ser musiken. Med "traditionell musik" brukar man avse "sådan musik som man spelade förr". Men i termen "traditionell" ligger ju en fortgående utveckling, en blandning mellan nytt och gammalt. (Lundberg & Ternhag, 2005, s. 169)

Folkmusikens stil och form har genomgått tydliga förvandlingar under andra delen av 1900-talet. Musiken har förändrats på många olika sätt. Den har fått nya komponenter och musicerandet har en sådan grundläggande karaktär att vi kan prata om en ny svensk folkmusik (Lundberg & Ternhag, 2005).

Lilliestam (2009) skriver att vi idag har kvar begreppet folkmusik men att de kulturella och sociala förhållanden ser helt förändrade ut om vi jämför med för 200 år sedan. Vissa anser att folkmusik fortfarande innefattar musik från det breda folkskiktet och att dansband och rock borde inlemmas i dagens begrepp folkmusik. Lilliestam menar att det borde vara rimligare att genren folkmusik innefattar musik från bondesamhället, t. ex. folkvisor och spelmansmusik, och moderna varianter av dessa. Numera används även begreppen etnisk musik, etno eller världsmusik när begreppet folkmusik behandlas.

Lundberg och Ternhag (2005) skriver att de som idag spelar och skapar folkmusik är ifrån olika bakgrunder. Dels har vi äldre svenska spelmän men också nya mer välutbildade musiker från en yngre generation som trakterar spelmanstraditionen. Samtidigt har också folkmusikensemblerna gjort intåg och fått ett självklart utrymme på musikscenen i Sverige.

Lundberg och Ternhag (2005) menar att i och med att musikindustrin har gått framåt har också de nya spel och samspelsformerna inom genren kunnat utvecklas. Till exempel är det idag mycket enklare och mer lättillgängligt att hitta både traditionell och modern musik från andra länder. Något som dominerade genren under 1980- och 90- talen var ett lekfullt förhållningssätt till att experimentera, vilket har öppnat upp uttrycks möjligheterna på olika sätt. Den moderna folkmusiken utmärks av nya instrument, nya samspelsformer och med prägling från andra kulturer och genrer (Lundberg & Ternhag, 2005)

Lundberg och Ternhag (2005) börjar sin beskrivning av folkmusikens utveckling i

början av 1900-talet då folkmusiken fick mer uppståndelse. Om spelmännens givna plats var på logen eller kyrkbacken förut blev nu hembygsgården och folkets hus deras nya konsertscen, de hade därmed tagit steget mot så kallade estradmusiker. Under rubriken *”Mot framtidens folkmusik”* skriver Lundberg och Ternhag (2005) om 1990-talets folkmusik ensembler.

Riksförbundet för folkmusik och dans (RFOD) bildades 1981 på Skinnskattebergs folkhögskola. Dagens mål är samma som när förbundet en gång bildades:

”Professionalisering på genrens villkor utan murar mellan proffs och bredd” (RFoD, 2015, s. 1)

RFoD:s första lobbyframgång var ett beslut från kulturrådet om att det skulle vara tillåtet att dansa under konserter med folkmusik. Arbetsgrupper knutna till förbundet har givit ut olika böcker, boken *”Folkmusiken lever – Gammal dans och musik på nya villkor”* 1984 där det skrivs om folkmusikens utveckling under 1970-talet (RFoD, 2015).

4. METOD

Den här studien utfördes med en kombination av kvantitativ metod i form av en enkät och kvalitativ metod i form av en intervju. Syftet med att ha både kvantitativ och kvalitativ metod är för att studien syftar till att kartlägga hur undervisning i folkmusik bedrivs i Sverige medan den kvalitativa studien syftar till att lyfta fram tankar och idéer om undervisning av folkmusik.

En enkel beskrivning av skillnaden mellan den kvantitativa och den kvalitativa metoden är den att kvantitativ forskningsmetod behandlar data i siffror medan den kvalitativa istället beskriver data i ord. Med den förra kan forskaren därför generalisera mer medan i den senare fokus oftare ligger mer på individnivå och olika förklaringsmodeller av ett fenomen (Eliasson, 2006).

”Att kombinera olika metoder, så att de tillsammans täcker in olika infallsvinklar och tillför undersökningen olika slags information, kallas för triangulering och ger ofta en mer fullständig bild än vad en enda metod gör” (Eliasson, 2006, s.32).

4.1 Två metoder för datainsamling

Vid förarbetet inför en kvantitativ undersökning är det viktigt att lägga tid på det förberedande arbete som utformning och att få med alla vinklar och områden av det undersökta ämnet som man vill ha svar på, detta för att undersökningen är svår att korrigera när den väl är genomförd (Eliasson, 2006).

Eliasson (2006) skriver att kvantitativa enkäter kan genomföras både i skriftlig form eller som ett internet-baserat formulär. Det är vanlig att enkäter har svårare att få in svar om man jämför med intervjuer, troligtvis eftersom man inte får den kontakt som man får vid en intervju. Om undersökningsgruppen finns på samma plats kan det vara klokt att dela ut enkäten till dem vid denna samlingspunkt. Ett annat sätt kan vara att ge en person i ledningsställning uppdraget att dela ut och uppmuntra gruppen att delta i enkäten, detta brukar ge ett ganska tillfredsställande antal deltagare. Det är också bra att komplettera utskicket med påminnelser för att få in fler svar (Eliasson, 2006).

Eliasson (2006) skriver att några nackdelar med enkätundersökning kan vara att informanten missförstår frågan eller att man som enkätundersökare antar att alla ska förstå innehållet i enkäten, vilket kan leda till att de som har olika sorts handikapp

utesluts från att delta.

Kvalitativa intervjuer har som målsättning att undersöka obestämbara händelser. I denna metod används ofta inga färdigformulerade frågor utan intervjun baseras istället på mötet mellan minst två personer, där påverkan och reaktioner formar intervjuens process. Under intervjuens gång påverkas således både svar och frågor av det som tidigare behandlats. Intervjuaren bör därför vara särskilt vaken och uppmärksam på vad som sker och sägs i samtalet med informanten. Ibland framställs intervjun som en konversation mellan två personer där den ena handleds av intervjuaren (Svensson & Starrin, 1996).

I min undersökning har jag valt att göra en kvalitativ intervju utformad som en fallstudie. Med fallstudier menas studier som inriktar sig på en särskild person, situation eller institution. I fallstudier används ofta intervju som metod (Kvale & Brinkmann, s. 2009).

En kvalitativ undersökning passar bra när man vill undersöka omständigheter som inte kan nås med en kvantitativ där det fodras att man kan beräkna eller generalisera data (Eliasson, 2006). Det finns olika ingångssätt i utformningen av en intervju-session, antingen väljer intervjuaren att avslöja ämnet och intervjuens syfte redan i ett inledande skede av intervjun eller avslöjas huvudsyftet i slutet av sessionen (Kvale & Brinkmann, 2009).

4.2 Studiens fokus

Enkäten skickades ut till musklärare på grundskolan, inom mellanstadium och högstadium. Fokus ligger på att undersöka hur musklärare tolkar begreppet folkmusik, hur de undervisar folkmusik i sitt arbete, om de själva tycker att folkmusik är ett viktigt ämne, om de själva anser att de har tillräckliga kunskaper inom ämnet och om de önskar sig mer kunskaper inom området, samt frågorna: Vilka är enligt dig de viktigaste tonsättarna/traditionsbärare/låtskrivare inom svensk folkmusik?

Vilka är enligt dig de viktigaste verken/låtarna?

Tanken med de två sista frågorna är att undersöka om lärarna anser att det existerar låtskrivare som är mer betydelsefulla än andra och om genren har verk som är viktigare än andra.

Som komplement och fördjupning av enkätens data intervjuades en person som har

arbetat som musiklärare inom grundskolan och som framförallt har en gedigen och mångårig bakgrund som verksam folkmusiker. Intervjun kretsade kring samma tema som enkäten.

4.3 Design av studien

För min enkät använde jag mig av Google forms, ett verktyg för att skapa enkäter. Jag valde att göra enkäten i digitalt format för att lättare kunna sprida den på sociala medier och i mail. Detta eftersom jag ville att enkäten skulle få stor spridning över landet.

När jag skapade enkätfrågorna utgick jag ifrån den litteratur jag läst och den nationella utvärderingen där det tydligt framgick att folkmusik inte var någon vanligt förekommande genre i undervisningen. Dessutom använde jag mig av mitt syfte med studien och mina problemformuleringar. Jag började med att arbeta med mina problemformuleringar och syftet för att få fram frågeområden, därefter delade jag upp de olika områdena i mindre delar för att sedan skapa frågor till enkäten som täcker in de områden jag vill ha svar på. Detta kallas för operationalisering (Eljertsson, 1996).

När jag skapat enkäten skickade jag först ut den till fyra vänner som arbetar inom grundskolan. Tanken var att de skulle svara på enkäten men även ge feedback på enkätens utformning. Jag fick svar från en person att jag borde ha flersvarsalternativ på några frågor. Jag bestämde mig för att det var en bra idé och ändrade de frågor jag tyckte behövde flersvarsalternativ. Då hade jag redan fått två svar, men eftersom jag räknade med att få in många fler svar valde jag att ändra för att enkäten skulle bli så bra som möjligt.

Frågorna jag ändrade var: I vilken skolform undervisar du? Där var alternativen mellanstadium eller högstadium. Jag redigerade så att informanterna kunde välja båda, då många har en kombination av de båda svaren. Den andra frågan som korrigerades var: Vilket material använder du? Här var alternativen följande: notmaterial, faktaböcker, ljudfiler eller övrigt. Under övrigt fanns även en frisvarsspalt. Jag valde att ändra till flera svar eftersom det är vanligt att undervisningen innehåller material från flera källor.

En av de informanter som ingick i min testgrupp till enkäten uttryckte att enkäten förutsätter att de som ska svara redan har stor erfarenhet inom svensk folkmusik. Mitt svar blev att den är baserad på vad som står i Lgr11 och därför bör ju alla kunna svara på frågorna eller ha en tanke om det. Annars kommer det att visa sig i studien, vad det är som inte är känt inom Lgr11 och vad som eventuellt inte efterlevs.

4.3.1 Enkät

I min enkät vill jag kartlägga hur undervisningen av svensk folkmusik i grundskolan ser ut i Sverige. Jag har därför vänt mig till lärare i mellanstadiet och högstadiet i enkäten, där informanterna är anonyma för mig. En viktig aspekt är också att lärarna arbetar under Lgr11 då frågorna i enkäten är baserade på den. För att hitta deltagare till undersökningen använde jag mig av gruppen "Musiklärarna" på Facebook. Gruppen har 4095 medlemmar (7/3-17). Jag beskrev mitt arbete på deras sida och länkade till min enkät.

Jag använde mig av både min epost-adress från Musikhögskolan och Facebook för att få tag i mina informanter till enkäten. En annan viktig faktor för datainsamlingen var mitt egna och andras kontaktnät. Genom att dela enkäten till vänner som är musiklärare eller känner musiklärare kunde jag få kontakt med människor på ett mer personligt plan än när jag kommunicerar till en grupp på över 4000 personer på Facebook.

Jag har gjort en landskapsindelning i min enkät för att kunna kontrollera hur stor del av landet jag täckt in. Bland de första svaren fick jag in svar från hälften av landskapen. Därför valde jag att punktmarkera de landskap som ännu inte blivit representerade bland svaren. Detta gjorde jag genom att maila ut till landskapens kommuners olika rektorer, dock inte alla skolor men runt 20-30 stycken i varje kommun. Det gav mig många fler svar i min enkät.

4.3.2 Intervju

Jag kom i kontakt med informanten genom att jag praktiserade på den skola där informanten arbetar. Tanken med intervjun var att undersöka mina forskningsfrågor från en folkmusikers ögon, men samtidigt med en högstadielärares syn eftersom informanten varit verksam som lärare på högstadiet under en lång tid.

När jag designade min intervju utgick jag ifrån enkätens frågor och la till följdfrågor under intervjuens gång. Tanken med att använda samma frågeställningar i enkät och intervju var att jag kunde göra en mer generell kartläggning i enkäten men undersöka samma sak i samtal med någon i ett samtal/intervju. I en intervju finns det chans till följdfrågor och att kunna undersöka med ett flexibelt förhållningssätt vilket det inte finns möjlighet till i en utskickad enkät. Jag skrev en intervjuguide till mig själv där de ämnen jag önskade få svar på fanns med tillsammans med idéer på lämpliga frågor. Kvale och Brinkmann (2009) skriver att frågorna och guiden styrs av vad studien vill få uppnå med intervju, om guiden ska bestämma intervjuens form och progress eller om

man väljer att vara mer flexibel och istället följa de olika uppslag som informantens svar ger. Till exempel var en av de första frågorna om undervisning av folkmusik kontra populärmusik, vari skillnaderna bestod och vilka svårigheter som fanns med musik som eleverna inte var bekanta med. Utifrån detta talade vi om repertoar och jag frågade då om repertoaren bestod av musik från lokala spelmän.

Eftersom min informant inte längre arbetade inom grundskolan valde jag därför att informera om undersökningens syfte innan vi startade upp intervjun, för att försäkra mig om att vi skulle tala utifrån grundskolans undervisning och inte i den skolform som informanten numera undervisar i.

Under en av mina praktikperioder träffade jag denna lärare som är aktiv folkmusiker och som arbetat under större delen av sitt yrkesliv inom grundskolan som musiklärare. Läraren arbetar dock inte längre i grundskolan utan i en annan skolform. Men de sista åren arbetade min informant under lgr11.

4.4 Analys

I början av enkätanalysen läste jag först svaren för varje fråga och kategoriserade svaren under rubriker. När jag sedan transkriberat intervjun sorterade jag in data under samma rubriker. När jag därefter hade båda undersökningarna under rubriker började jag, med ledning av forskningsfrågorna att laborera med olika kategorier för både intervjun och enkätens svar.

4.4.1 Enkät

Svaren har analyserats på tre olika sätt. Jag började med att färgkoda frisvaren för att få fram olika rubriker att sortera svaren efter. Därefter har jag satt rubriker till de olika svaren. Vissa rubriker har jag kunnat använda mig av i flera frågor medan några är unika för varje frisvar. Ett exempel på en vanligt förekommande rubrik är innehåll som tar upp flera olika sätt hur de arbetar med folkmusik kontra de som anger endast ett moment, t ex sång. Allt eftersom har jag fått ändra på rubrikerna och resultatet av det går att läsa i resultatkapitlet. Något som också kommit fram i analysen är de svar som kommer från musiklärare som har tydlig folkmusikbakgrund eller de som inte har det. Det är tydligt i vissa svar där informanten skriver om sin bakgrund inom folkmusiken och samma sak med de som uttrycker att de saknar kunskap inom ämnet.

4.4.2 Intervju

Beträffande transkriptionen av den genomförda intervjun beslöt jag att återge intervjun i sin helhet, såsom det låter på den inspelning som gjordes vid intervjutillfället. Utskriften innehåller de upprepningar, pauser och emotionella uttryck som kan höras på inspelningen. Pauserna har jag valt att markera om det är en längre eller kortare paus och om den är orsakad av intervjuaren eller av informanten. I klartext innebär det att vissa pauser finns där eftersom att intervjuaren formulerar nästa fråga i huvudet, pauserna hos informanten finns där när informanten formulerar sitt svar i huvudet.

En utskrift kan designas på olika sätt beroende på vem den är ämnad för. Det kan vara en kom-ihåg utskrift endast för forskaren eller till informanten för att visa på att åsikterna i intervjun har blivit rätt formulerade. Eller en utskrift som ska stå modell för en fördjupad analys av andra forskare eller för en vanlig läsare som kan plocka exempel från texten (Kvale & Brinkmann, 2009). Jag valde att återge intervjun såsom den låter på inspelningen därför att jag anser att informantens svar var väl formulerade och användbara i min undersökning såsom de var.

Analysen av intervjun har utgått ifrån de teman som kom upp i samtalet. Eftersom data i intervjun går mer på djupet i vissa frågor finns det också många länkar till varandra. Slutligen sammanförde jag intervjuns data med enkätens data.

4.5 Giltighet och trovärdighet

Vad gäller säkerheten om en studie är det vanligt att använda begreppen validitet och reliabilitet. Om en fråga har validitet har den mätt det den hade i uppgift att göra. Vid hög validitet ska frågan inte ha något eller endast litet systematiskt fel. Reliabilitet ska visa hur frågan som mäts gång på gång ska ge samma resultat. Ger frågan samma resultat, med undantag för en liten skillnad, har den en hög reliabilitet (Eljertsson, 1996).

Inte alla deltagare har svarat på samtliga frågor, men ungefär 70 av 86 har angett svar på alla enkätens frågor. Det är främst de frågor som innehåller fritextsvar som har lägst deltagande. Vad det beror på kan ha många orsaker. Det kan vara att man ej tar sig tid att besvara alla men det kan också bero på frågorna. Som jag tidigare nämnt har en informant uttryckt att enkäten förutsätter att deltagarna har förkunskaper inom ämnet och jag drar därför slutsatsen att detta kan vara anledningen till att vissa inte svarat på alla frågor. Det ges det också uttryck för i vissa av svaren där en del svarar att de har för lite kunskaper inom genren för att kunna svara på frågan.

Jag har korrigerat vissa saker längs vägen i min enkät. Dels har jag som tidigare nämnt ändrat svarsalternativen till att vara enkel-svar till fler-svar. Jag hade vid den tiden bara fått in två svar i min enkät.

När jag började maila ut till rektorer runt om i landet hände något intressant. Det kom in oväntat många svar från landets olika ändar och både musiklärare och rektorer var positivt inställda till min undersökning. Jag började maila ut direkt till skolorna eftersom jag inte hade tillräckligt med svar och för att jag ville få in svar från fler landskap. Nu vände istället svarstrenden. En del av de landskap som jag tidigare fått svar ifrån hamnade nu längre ner i resultatlistan och de landskap som jag punktmarkerat hamnade nu i toppen, men med många fler svar än de landskap som funnits med från början. Eliasson (2006) skriver om vikten av att samla in så många svar som möjligt och att svaren ska rama in alla grupper lika bra. Detta för att den här metoden vill belysa utbredningen av en attityd eller ett fenomen hos den tillfrågade gruppen. Får enkäten för lite svar riskerar undersökningen att inte ge en rättvis bild av det man vill kartlägga. Därför spelar valet av tillvägagångssättet en stor roll för hur många och vilka sorts svar enkäten får (Eliasson, 2006).

Studien har alltså fått en spridning över hela Sverige men den kan inte svara för hur det ser ut i alla landskap då det från vissa landskap bara kommit ett svar. Dock har studien visat på hur det generellt ser ut i Sverige och det var syftet med undersökningen. Anledningen till att dela in i landskap var för att kunna kontrollera att den fick den spridning som det var tänkt.

Efter att ha läst svaren till frågan om genreöverskridande och/eller ämnesöverskridande förstår jag att jag borde ha utformat den på ett annat sätt, då många svar är ja eller nej. Några har också tolkat den som att de skulle ange genreöverskridande eller ämnesöverskridande som svar. Min tanke var att de skulle beskrivit hur de arbetar genreöverskridande och/eller ämnesöverskridande. Frågan skulle därför istället utformats som en ja eller nej fråga och en följdfråga där informanterna får beskriva arbetet i ett frisvar.

4.5.2 Intervju

Frågorna till intervjun baserades på enkätfrågorna men med undantag av vissa frågor. Frågorna gick också specifikt in på sådant som jag inte lämnat särskilt mycket tid åt i enkäten. Till exempel valde jag att fråga vad informanten ansåg att begreppet folkmusik innefattade och fick därför ett mycket mer nyanserat och detaljerat svar än vad jag fått

från enkätens data, där jag endast hade flersvarsalternativ och inte något frisvar. I samband med den frågan valde jag att också fråga om dansbandsmusiken kan definieras i folkmusiken. Det gör jag även i enkäten, men i intervjun får jag fram ett annat svar än bara ja och nej.

Som intervjuare är det svårt att behålla en neutral inställning till frågorna och svaren. Det märks särskilt i efterhand när intervjun ska transkriberas. De nedskrivna frågorna var neutralt och öppet formulerade men när de ställdes till informanten betonades vissa ord eller har en sådan melodi att de inte längre är lika neutrala. De spontana frågorna har en tendens att försöka lotsa fram svaren i en viss riktning.

4.6 Etiska frågor

I följebrevet till enkäten står det skrivet att deltagandet i enkäten är anonym. För följebrev se Bilaga. Informanten samt författaren har undertecknat ett medgivandedokument där det tydligt framgår att undersökningen är anonym och behandlas därefter. För dokument se Bilaga.

5. Resultat

Detta kapitel behandlar resultaten från den enkät som jag skickat ut till olika skolor runt om i Sverige och resultaten från intervjun med en erfaren folkmusiker som arbetat inom högstadieskolan under många år. 86 musiklärare från hela Sverige har deltagit i min enkät.

Jag har delat in resultatkapitlet i följande delar: Möjligheter och hinder för folkmusik i grundskolan, undervisningsmaterial, internet, ämnesöverskridande och genreöverskridande och lärarens bakgrund.

5.1 Möjligheter och hinder för folkmusik i grundskolan

På enkätfrågan "Hur arbetar du med svensk folkmusik i din undervisning?" har 12 informanter (14%) angett inte alls. 74 (86%) har valt rutan: såhär, med tillhörande fri-svars spalt. Förutom sång och spel utgörs lektionerna av dans, lekar och analyser. Just dans är något som återkommer:

I åk 6 har vi folkmusik som tema under hela terminen. Barnen får lyssna på, spela, sjunga och dansa/röra sig till folkmusik." "Genom dans" "Vi tar upp det på olika sätt tex när vi arbetar med olika genrer, vid olika skapande aktiviteter för rörelse och dans samt lyssning och spel ihop med skolans temaområden när det passar. (ur enkätens fria svar)

En del av informanterna uttrycker hinder eller problematik kring att välja ut det viktigaste eller det mest tongivande i undervisningen av folkmusik. En informant skriver att musik och dess historia och betydelse i olika tider och sammanhang är det viktigaste. Vilken sorts låt det är spelar egentligen inte så stor roll, till exempel kan det vara en enkel visa eller *Äppelbo gånglåt*, eftersom många elever känner till den låten (iallafall om man gått i skola i Dalarna, menar informanten). Informanten tar upp att det i dessa tider, när vissa politiska krafter och partier propagerar för "typisk svensk kultur", är viktigt att som lärare ta upp att det mest svenska faktiskt kan komma ifrån ett helt annat land, till exempel polska som härrör från Polen.

Det som utgör mest möjligheter i undervisningen verkar vara internet eller om läraren har egna erfarenheter och kunskap från folkmusiken. När informanterna beskriver hur de arbetar med internet verkar de få fram ganska mycket material om danser, taktarter och traditionell klädsel. Internet verkar vara en tillgång då en del av enkätdeltagarna beskriver att de lyssnar på andra länders folkmusik och sedan

analyserar den och jämför med den svenska.

Något som däremot verkar fattas är tillgängligheten för så kallade folkmusikinstrument, då flera av informanterna beskriver att de tar med instrument hemifrån för att kunna visa eleverna då musiksalen saknar den typen av instrument.

En av informanterna beskriver folkmusikundervisningen med att de ägnar ungefär fyra lektioner där läraren läser avsnitt ur en bok om Näcken, Hårgamannen, spelemän, kulning och de första instrumenten. På lektionerna lär de sig också att dansa stegen till polska och vals och vilken skillnad det är mellan dessa. De pratar också om varför folkmusiken i stort sett försvann och hur musiken ser ut idag och vilka artister det finns som gör folkmusiken levande, informanten skriver om några exempel: Sofia Jannok, Benny Andersson orkester, Jan Johansson och olika körer som för musiken framåt.

Exemplet ovan visar också på vanligt förekommande fenomen bland svaren. Många informanter skriver att de både lyssnar och spelar folkmusik men att de också pratar historia kring musiken, vilken betydelse och vilka influenser musiken haft och har i samhället. I samband med att de lyssnar på folkmusik har också eleverna fått svara på om de tidigare hört musiken i något sammanhang. Några informanter tar också upp Sveriges minoriteter i undervisningen och skriver att de lyssnar på, sjunger och pratar om den samiska jojken.

En av informanterna skriver att de lyssnar på några kända verk och stycken, de diskuterar också en del om vad folkmusik är för något. Informanten ställer sig frågan om dansband kan innefattas i folkmusiken, och om Avicii är ”folkets” musik. De tar också upp frågor som när lyssnar barnen/ungdomarna på folkmusik? Och vilka spelar folkmusik?

I intervjun frågas informanten om det är någon skillnad på att undervisa eleverna i folkmusik kontra populärmusik i grundskolan. Informanten svarar att eleverna har en förförståelse när det gäller populärmusik, både vad gäller stil och repertoar. På följdfrågan om olika de olika taktarterna kan bli problematiskt för eleverna svarar informanten att tretakt kan vara krångligt men det finns ju låtar som går i tretakt som eleverna känner till också.

Informanten berättar också att i och med folkmusiken så kan man få med sig de elever som spelar fiol eller flöjt. Eftersom de flesta på högstadiet spelar gitarr eller någon form av klaviatur eller trummor är detta ett gyllene tillfälle att få med dem som spelar något annat.

I intervjun beskriver informanten tre sätt som folkmusiken har använts i

undervisningen, eller där det har känts naturligt att få in. Det första är jul och sommaravslutningar som, när eleverna har varit med på det och det har känts bra och har varit kul, har känts naturligt att få in folkmusiken i.

Den andra naturliga kopplingen har varit när de arbetat med dans i undervisningen. Informanten beskriver att han spelat själv och att eleverna fått dansa engelska, långdanser, schottis och vals osv. till. Då har inte fokus varit att lyssna på musiken utan att röra sig till musiken, men att det har gett båda två då eleverna har hört musiken och tyckt den varit häftig.

Tredje tillfället har varit när de arbetat med musikkänedom om olika musikstilar, då har informanten gjort ett program om folkmusik som gått över några lektioner. Under detta program har de tagit upp olika sorters instrument, de första naturinstrumenten- medeltida instrument- till idag. I och med det har de också kopplat detta till olika sorts musik som vallmusik, dansmusik och ceremonimusik, sedan har de diskuterat kring det i klassen. I samband med detta har också informanten tagit tagit med olika instrument och spelat på och eleverna fått titta på dem, det har varit spännande då det är många instrument som de aldrig tidigare sett eller ens visste existerade.

5.2 Undervisningsmaterial

Enkätfrågan som ställdes var: Vilket material använder du? Frågan har fått 81 av 86 svar. 39 informanter (48,1%) angav att de använder notmaterial, 28 informanter (34,6%) angav att de använder faktaböcker, 61 informanter (75,3%) angav att ljudfiler används och 51 informanter (63%) angav övrigt.

Deltagarna har här fått möjlighet att kryssa i fler alternativ, vilket de också gjort i stor utsträckning. Under svarsalternativet har jag även gett dem chans att beskriva vad svaret övrigt innehåller.

Resultatet från frisvaren visar på att vissa lärare anger endast en sak som de arbetar utifrån medan andra anger flera olika alternativ. De som har angett flera alternativ har också i högre grad skrivit hur de arbetar med materialet. Några av informanterna har svarat att de använder sig av eget ihopsatt material eller av sina erfarenheter, de flesta av dem har också berättat något om var de fått materialet ifrån eller var erfarenheterna består i.

Frågan vilka som är de mest tongivande kompositörer och verk inom genren råder det olika åsikter om. Många nämner äldre spelmän och dess verk medan några anger musiker eller band som är verksamma idag. Några verk återkommer frekvent bland

svaren och det är till exempel *Äppelbo gånglåt* och *Gärdebylåten*. Ett annat exempel är *Uti vår hage*.

När det gäller traditionella verk eller spelmän har vissa informanter uttryckt att det ibland kan vara svårt att avgöra vem eller vilka som ska namnges då vi har att göra med en genre som bygger till stor del på muntlig tradition. Någon beskriver att dennes syn på folkmusik är just musik med avsaknad från kompositör och att det istället är musik som gått i arv genom örat. En annan deltagare skriver att de viktigaste verken är den muntliga arvet som finns nedskrivet. Informanten skriver också att musiken uppfanns av spelmännen själva och att den inte nedtecknades på noter. En annan informant från enkäten lämnar frågan öppen eftersom vederbörande tycker att musiken har ett traditionellt ursprung utan avsändare:

“Omöjligt att svara på... alla bär musiken vidare inom sitt eget spår”

I svaren kan också utläsas något annat, inte bortkopplat från det jag skrivit ovan men där informanten går in på ett spår till, nämligen en lokal förankring i musiken. Ett par av informanterna uttrycker att det är viktigt med de lokala gamla spelmännen som till exempel Hjort Anders Olsson eller Lapp-Nils, men de nämner också att det är viktigt med de nya band som har tagit till sig de äldre spelmännens låtar och spelar dem idag. Exempel på dessa grupper är Hoven Droven och Tekla. Ett namn som återkommer är Kalle Moreaus, samt att spelmanslaget från Orsa nämns. En av informanterna lyfter fram att Orsa spelmän och Kalle Moreaus ingår eftersom många elever känner till honom.

I enkäten ställs också en fråga angående vilka de mest betydelsefulla verken är inom svensk folkmusik. Svaren är blandade men vissa låtar förekommer mer frekvent än vad andra gör. *Gånglåt ifrån Äppelbo* är den låt som nämns mest i svaren. Därefter kommer *Uti vår hage* på andra plats, *Hårgalåten* och *Gärdebylåten* på delad tredje plats. Bland svaren återfinns också kategorier av låtar. En av dessa kategorier är våra julvisor, till exempel *Staffansvisan*, *Natten går tunga fjät*, *Räven raskar*, *Nu har vi ljus här i vårt hus*, *Jultrall*, *Lusse Lelle*, *Goder afton* och *Det är advent*. En annan kategori är musik från Astrid Lindgrens filmer, t ex *Emil visan*, *Här kommer Pippi Långstrump* och *Sjörövar-Fabbe*.

Något annat som återkommer är psalmer, som exempel nämns *Den blomstertid nu kommer*, *En vänlig grönskas rika dräkt*, *Stilla natt* och *Härlig är jorden*.

Likt frågan om kända kompositörer svarar informanterna också med att plocka in våra kända vissångare som Cornelis Vreeswijk, Evert Taube och Carl Michael Bellman.

En av informanterna tar upp ett resonemang om vad som innefattas i begreppet kring folkmusik.

Gärdebylåten och *Äppelbo gånglåt!* Med utgångspunkt i att folkmusik är spelmansmusik... Annars finns det ju massor!”

Ett annat svar uttrycker att informanten inte tycker att det är relevant att tala om någon specifik viktig låt, svaret visar också på att informanten utgår ifrån sitt eget tycke i materialvalet men har också i åtanke att göra det nyanserat: “Finns inga som är viktigast tycker jag. Jag lär ut de låtar jag själv gillar och försöker variera stil och innehåll”

Visa vid Utanmyra inspelad av Jan Johansson anser en av deltagarna är ett viktigt avstamp för nutidens folkmusik. Informanten skriver vidare att de flesta låtarna är viktiga på olika sätt och ger exempel som *Äppelbo gånglåt* och *Dellens vågor* men att det är viktigt att visa på en bredd i undervisningen av folkmusik och att det då är lämpligt att visa allt mellan kulning och gruppen Hoven Drogen.

En annan informant anser att frågan om specifika kompositörer inom genren är fel ställd, deltagaren menar att det fanns en mening med att Skolverket inte namngav någon specifik upphovsman i läroplanen för att hålla det öppet för tolkning av lärarna. Informanten menar också att det viktigaste är att eleverna känner till särdragen och kulturen runt om och som skapar folkmusikens historia och med vilka influenser dessa tar oss med in i nutid.

Ett annat synsätt framhålls av en informant som skriver att det är i möten människor emellan på alla plan som engagemanget för musiken kan överleva och ha en fungerande roll för människor i framtiden. Det är bra med duktiga förmedlare som med sin drivkraft drar musiken framåt. Deltagaren uppmuntrar att folkmusiken spelas i olika former och med olika speltekniska former och att det inte bara blir en scenisk musik.

Jag frågar i intervjun om informanten anser att det finns några kompositörer som anses särskilt viktiga inom folkmusik. Den vinklingen har inte informanten haft när det gäller musik, fokus har i så fall varit att visa på en bredd, från traditionell musik till gruppen Hedningarna eller modernt nyckelharpspel. Men det har inte förekommit någon redovisning om viktigare kompositörer. Informanten visar på skillnaden och jämför med den klassiska musiken där tonsättarna är väldigt viktiga och bärande av genren. Till exempel när man pratar om barockmusik så nämns ofta Bach, Händel eller Vivaldi.

I intervjun kommer vi in på hur undervisningen gått till och vilka vägar det finns in i

folkmusiken. Informanten säger att alla har ju sjungit någon *Staffansvisa* och i och med det har jag därför kunnat ladda på med fler *Staffansvisor*, för då finns det redan en förförståelse för hur de låtarna fungerar. Den största förändringen är att man får förenkla ibland och kanske inte ha med de allra häftigaste harmonierna. När det gäller material så har informanten använt låtar som informanten själv plockat ut och arrangerat.

5.3 Internet

Majoriteten av enkätsvaren vittnar om att undervisningen av svensk folkmusik sker genom internet av olika slag. Det är framförallt hemsidan Youtube som anges som ett inslag i undervisningen och med vissa svar kommer också en förklaring till vad de använder hemsidan till. Vissa svar berättar specifikt vad hemsidan används till. Nedan följer några citat ur enkätresultaten som beskriver vilka artisters och ensemblers musik som läraren använder sig av:

“Internet och youtube! Klipp med Orsa spelmän och Kalle Moraeus bla. Gånglåtar mm.”

Youtube är vanligt förekommande bland svaren men även andra medier som radio och musiktjänsten spotify:

“P2 Live, Spotify, Youtube (t ex Sara Parkman, Roger Tallroth, Lapp-Nils, Triakel)”

Många svar är också kopplade till folkdans och hur dessa olika danser dansas, i samband med detta har eleverna tillsammans med läraren då också lyssnat efter taktarter och hur man som dansare förhåller sig till detta.

“Exempel från Youtube på folkdanser (polska, vals, hambo, m.m.), se danssteg, lyssna på slagen i takten.”

De har också lyssnat på typiska instrument, där de bland annat har lyssnat på hur rösten kan användas. Även inslag av traditionell klädsel ingår i undervisningen.

“ Internet, främst videoklipp som visar: hur olika instrument låter, hur danser dansas, olika typiska kläder (folkdräkter), olika sätt att använda rösten etc.”

Internet och framförallt Youtube är enligt enkätsvaren en viktig del i grundskolans undervisning av folkmusik. Men även andra hemsidor nämns, till exempel Spotify och folkwiki. Folkwiki som fungerar som Wikipedia fast för folkmusik.

5.4 Ämnesöverskridande och genreöverskridande

72 av 86 informanter har svarat på den här enkätfrågan om ämnes och

genreöverskridande arbete som är en fråga med frisvar. Frågan löd: Arbetar du genreöverskridande och/eller ämnesöverskridande med folkmusik? Data är olika utförlig och många av svaren är ja och nej. Andra svar är "Delvis, drar en del paralleller till folkmusik", "Både och", "genreöverskridande", "Nja...", "Ja lite", "Till viss del", "Oftast inte", "Nä inte mycket tyvärr", "Genreöverskridande", "Genre ja", "I bland, vissa år", "Genreöverskridande i 6an", "nej inte i dags läge", "ämnesöverskridande".

Som tidigare angett finns det också mer utförliga svar som beskriver hur lärarna arbetar ämnesöverskridande och/eller genreöverskridande eller ger exempel på vilka ämnen och genrer som kombineras. Några anger att de arbetar genreöverskridande med hjälp av musiklyssning och att jämföra olika genrer och att spela. Här har de till exempel svarat att de lyssnar på olika länders folkmusik och jämför med den svenska folkmusiken. Svaren beskriver också att de lyssnar på jazz, pop och konst/klassisk musik och tittar på skillnader och kännetecken för varje genre. De lär sig också att urskilja folkmusik från andra genrer. Andra som har svarat musiklyssning som svar har också låtit eleverna exponeras för genreblandningar.

Ett av svaren i kategori genreblandning sticker ut, där har läraren även angett ett annat syfte med att koppla folkmusiken till andra genrer: "Jag kopplar gärna folkmusiken till andra genrer, tex visa, jazz och pop. Jag vill visa att genren inte är museal."

En av informanterna arbetar genreöverskridande genom att låta eleverna spela folkmusik i en "rockigare eller "poppigare" stil. Under denna kategori finner vi även lärare som behandlar ämnet ämnesöverskridande. Här sticker ämnet geografi ut då många har svarat att de tar upp svensk folkmusik i samband med att de arbetar med Sveriges landskap eller olika länder i Europa. Något som också återkommer är samarbetet med bildämnet. En lärare har beskrivit det såhär: "Eftersom jag även arbetar som klasslärare händer det att jag vissa år jobbar tematiskt med folkmusik/hembygdens historia/dalamåleri och kurbits osv." Här tas även historieämnet upp som också är något som återkommer bland svaren. Till exempel används folkmusiken i samband med att de talar om arbetsvandringarna från Dalarna till Stockholm. En annan informant ser enkäten som inspiration och planerar eventuellt att lyfta in folkmusiken när de ska tala om gruvdriften i Bergslagen, där skolan är belägen.

En annan enkätdeltagare beskriver att när det var val i USA, dansade de amerikansk folkdans på musiklektionen. Andra att de haft ämnesöverskridande med svenskan och med historiektionen.

En informant berättar att hen brukar jämföra folkmusik i dagens samhälle med förr. De lär sig om de olika instrumentet och deras funktion, om fäbodsväsendet och funktionen som redskap som musiken hade där. Undervisningen innehåller mycket analys och lyssningsarbete och de lyssnar på hur musiker idag kombinerar folkmusik med andra genrer. I undervisningen har de också lyssnat på andra länders folkmusik. Lyssna, spela och analysera andra länders folkmusik och dess instrument är ett återkommande svar i enkäten. Det blandas också med diskussioner om ursprung och traditioner.

5.5 Lärarens bakgrund

Många svar antyder att undervisningen och materialet till folkmusikundervisningen utgår ifrån lärarens eget intresse och erfarenheter från genren. Till exempel har en del av informanterna angett att de själva spelat eller spelar i en folkmusikensemble och spelmanslag eller besöker spelmansstämmor och att de använder sig av det material även i undervisningen.

Många svar vittnar om att läraren har en bakgrund eller ett intresse i folkmusiken. Det handlar om att de spelar och berättar för eleverna med repertoar som de själva har med sig sedan de spelat i olika folkmusiksammanhang. Det kan också vara att de undervisar med ett material som de själva beskriver som eget ihop plockat material från kurser eller ensembler. Några spelar och lär ut musik som de kan utantill och känner sen innan, en deltagare har faktablad och notmaterial från högskoletiden som nu används i folkmusikundervisningen.

En av enkätdeltagarna har sin musikaliska skolning inom den svenska folkmusiken och är också riksspelman på fiol, detta är också kunskap som informanten vill föra vidare till sina elever. Utifrån sin kunskap lär informanten ut sånger och ibland komp till sina elever, informanten tar också med sig instrument hemifrån som horn och mungiga, som de ibland spelar på. På lektionerna pratar de också om musikhistoria och hur Sverige har blivit influerat av andra länder till exempel genom polskan, de pratar också om minoritetskulturer som samisk jojk, som de lyssnar på och ibland även provar. Informanten menar också att det är lärarens ansvar att kunna lära ut om instrumentkännedom.

Några svar vittnar om att det förekommer extern kompetens när det kommer till folkmusikundervisning. En av informanterna har bjudit in ett spelmanslag för att de ska kunna visa upp sina instrument och en annan har en kollega som kommer och spelar fiol

och berättar om musiken för eleverna.

Utifrån svaren kan vi utgå ifrån att deltagarna till stor del har ett intresse för genren men att de också önskar mer kunskap inom ämnet. Majoriteten tycker också att ämnet är viktigt och det i sig visar på ett intresse för folkmusiken i skolan. De flesta som deltagit i enkäten säger sig också ha tillräckliga kunskaper för att undervisa i folkmusik.

En överblick av frisvaren i enkätundersökningen ger en antydning om att de flesta som svarat också besitter en del kunskap inom ämnet. Svaren vittnar om att en del av informanterna besöker spelmansstämmor, spelar eller har spelat i ensembler eller spelmanslag. De svar som är mer reflekterande visar på att informanterna har reflekterat kring ämnet och förmodligen har en viss kunskap kring folkmusiken.

Många av informanterna ger exempel på äldre spelmän men också på aktiva folkmusiker i Sverige, det finns också svar där enkättagarna har angett äldre lokala spelmän som de anser viktiga. När frågan handlat om tongivande verk eller kompositörer har en del svarat med ganska vida svar, alltifrån Eddie Meduza till Byss-Kalle tas upp och det visar på att många tänker brett när det gäller innehållet i genren.

Den sista frågan i formuläret behandlar vad enkättagarna anser att genren folkmusik är för något. 85 av 86 informanter svarade.

Frågan löd: Vad är svensk folkmusik? Därefter fanns det ett par olika alternativ. Det var möjligt att kryssa i fler svar om man önskade.

Låtar från det gamla bondesamhället: 76 (89.4%)

Dansbandsmusik: 16 (18.8%)

Världsmusik: 44 (51.8%)

Musik som spelas av dem som kallar sig spelmän: 71 (83.5%)

Visa: 62 (72.9%)

Psalmer: 34 (40%)

Högst andel har angett att låtar från det gamla bondesamhället är svensk folkmusik, därefter kommer alternativet musik som spelas av dem som kallas sig spelmän. Alternativet visa har fått 62 svar från informanterna. Världsmusik 44 svar, Psalmer 34 och slutligen dansbandsmusik med 16 svar. Om vi räknar ihop alla svar är det 303 svar från informanterna, vilket betyder att de som svarat på frågan har angett flera alternativ. Resultatet visar på likheter med de frisvar som presenteras i övriga frågor, de flesta väljer nämligen att svara ganska brett om vad som innefattas i genren.

Under intervjun menade informanten att folkmusik är ett relativt modernt begrepp. Och om man skulle göra en lång historia kort så är det musik som har spelats, sjungits,

dansats och använts i ett område. Idag ger vi benämningar som svensk eller norsk folkmusik men det stämmer ju inte riktigt då musiken säkert har förflyttats över landsgränser och definitivt över landskapsgränser. Det innefattar också olika kulturer då till exempel samerna har haft en kultur. Men det är också sett ur ett historiskt perspektiv intressant för numera kan du bo i Nederländerna och spela musik från Bingsjö eller vara bosatt i Vråka och vara expert på flamenco.

Intervjun fortsätter med en följdfråga om informanten tycker att dansbandsmusik skulle kunna innefattas i begreppet folkmusik. Svaret blir att informanten tycker inte det, inte i det vi kallar folkmusik idag. Men man skulle kunna göra det om man ändrade på hela begreppet vad som är folkets musik, vad som är den folkliga musiken idag.

Informanten fortsätter och menar att vi gärna vill dela in musiken i genrer, men om vi går tillbaka till 1700-talet så var det ingen som sa att de spelade folkmusik då. Även om de spelade samma polska som vi gör idag så sa man att man spelade musik och inte folkmusik.

5.6 Sammanfattning

Många svar i min enkät vittnar om att material och kunskap hämtas från internet, framförallt så är Youtube den hemsida som nämns mest. Youtube visar sig vara ett bra forum för att hitta filmmaterial och fakta kring framförallt dans men också om folkdräkter och olika instrument.

I resultatet visas också en tydlig bild av lärarnas svar tillsammans med deras egna kunskap och intresse. En del av lärarna anser sig inte ha kunskap på området medan andra berättar själva ,i samband med en redogörelse för deras folkmusikundervisning, att de spelar eller spelat i någon form av ensemble eller spelmanslag eller att de är riksspelman.

Bland svaren finner vi också olika ingångar i folkmusiken. Till exempel beskriver min intervjuinformant hur elevernas tidigare kunskap inom en viss typ av visa kan användas för att bygga på med mer material som kretsar kring samma tema eller uppbyggnad. I intervjun behandlas också elevernas medverkan, där informanten anger att en del elever som kanske inte syns vid vissa tillfällen och som spelar fiol eller flöjt får en möjlighet att delta när folkmusiken kommer på fråga.

I resultatet beskriver informanterna också deras ämnes och genreöverskridande arbete, där en del anger att de inte alls arbetar så medan vissa skriver att de arbetar ihop med t ex svenska och samhällskunskap. En del lärare tar in influenser av andra genrer

såsom pop och rock. Bland svaren kan också utläsas en bred uppfattning om vad folkmusik är för något, svaren pendlar mellan alltifrån Eddie Meduza, Evert Taube och traditionella körsånger till äldre spelmän som Byss-Kalle och Lapp-Nils.

6. Slutsats och diskussion

I detta avslutande kapitel diskuteras resultatet från undersökningarna och i förhållande till tidigare forskning. Diskussionen är uppdelad i följande rubriker: Vad är svensk folkmusik?, Folkmusik idag, Folkmusiken i grundskolan, Repertoaren och materialet i förhållande till forskningen och till sist Mina förslag på utveckling och material utifrån litteraturen.

6.1 Vad är svensk folkmusik?

Vi vill gärna dela in musiken i genrer men samtidigt är det väldigt svårt att definiera och avgränsa de olika genrerna. Inte sällan delar vi också upp genrerna i mindre grupperingar, med kombinationer av andra genrer för att kunna definiera musiken så som vi önskar. Det blir tydligt i mitt resultat då informanterna ibland benämner traditionella spelmäns musik som spelmansmusik, och ibland talar om traditionsbärare. I denna kategori ryms en kombination av äldre spelmän och dagens artister. Ofta beskrivs nutida artister som traditionsbärare eller som förnyare som ser till att musiken lever vidare.

I NE (2017) lyfts det fram att det har gjorts många försök att dra upp gränser för folkmusiken genom beskrivningar av dess funktion eller stil. För en del är det viktigaste kännetecknet att den existerat i en gehörstradition, den åsikten bekräftas också i de enkätsvar som jag fått in. Bland svaren kan utläsas att vissa anser att folkmusiken är en muntlig tradition och att den förts vidare genom örat. I NE (2017) skrivs också att olika slags musik går in i varandra och att genrer därför inte är statiska utan föränderliga. Detta illustreras av många informanter som beskriver ett arbete där läraren låter eleverna lyssna på inspelningar med äldre spelmän men också arbetar med folkmusik från andra länder och jämför och analyserar den med musiken från Sverige. Det finns också exempel på att läraren uppmuntrar eleverna att blanda in pop och rock i folkmusiken. I svaren går också att utläsa att informanterna både använder äldre spelmäns repertoar och visor på nyare artister som framför äldre låtar.

I intervjun frågade jag informanten vad han anser är svensk folkmusik. Svaret visar på att det inte är så lätt att definiera. På frågan om dansband kan innefattas i denna genre, med tanke på att det är dansmusik och en genre vars lyssnare ofta kommer och på danskvällar blev svaret svävande. Svaret är intressant då informanten menar att kanske

om vi ändrar på begreppet folkmusik så skulle även dansbandsmusik kunna rymmas inom denna sfär. I enkäten lyfter en av informanterna upp frågan om dansband har sin plats i folkmusiken och om Avicii är folkets musik i dagens samhälle.

Men det är också intressant att fundera över vad som är den folkliga musiken i dagens samhälle, eftersom begreppet förklaras som att det är sprunget ur folket. Idag kanske vi skulle få omarbete begreppet då det inte representerar folkets musik på samma sätt som en gång i tiden. För skulle vi gå efter det begreppet så skulle musiken låta aningen annorlunda än vad det som vi kallar folkmusik idag gör. Och frågan är om det ens är relevant, som min informant sa i intervjun. På 1700-talet spelade de samma polska som vi sitter och spelar här men de pratade inte om att de spelade folkmusik, de spelade musik helt enkelt.

Bland enkätsvaren går att utläsa att vissa anser att folkmusiken är en genre som bygger på en muntlig tradition, att den gått i arv genom öron och att det är musik utan avsändare, en genre utan kompositör. Nog kan det vara så med de traditionella låtarna och det är ju en musikgenre som bygger mycket på muntlig tradition och de nedteckningar av musiken som gjordes innan sekelskiftet och framåt men idag finns också en annan gren av folkmusiken. Lundberg och Ternhag(2005) beskriver utvecklingen under 1980- och 90- talet: när musikindustrin har gått framåt har också både traditionell och modern musik från andra delar av världen blivit mer lättillgänglig och inspirerat musiker i Sverige, där den moderna folkmusiken som de beskriver utmärks av nya instrument, nya samspelsformer och en prägning från andra kulturer och genrer.

Och även om folkmusiken fortfarande bygger på spel till dans och vid ceremonier så har också folkmusiken en given plats på scenen. Detta tog sin början av 1900-talet när folkmusiken fick mer uppmärksamhet och folkmusikerna tog vägen ut mot konsertscenerna. I resultatet visar sig också det här då många nämner nya och gamla folkmusikprofiler, i sammanhanget skriver de också om den äldre musiken och tar upp nya musiker som för den musiken framåt och utvecklar den.

6.2 Folkmusik idag

Lilliestam (2009) tar upp begreppet folkmusik och menar på att förhållandena rent socialt och kulturellt ser helt annorlunda ut nu än när begreppet folkmusik myntades. Han menar att folkmusiken rimligen borde innefatta musik från bondesamhället, till skillnad från andra som anser att folkmusiken fortfarande borde utgå från det breda

folkskiktet, och vara en så kallad ”folkets musik”.

Detta är också något som återkommer i svaren i undersökningen där informanterna ställer sig själv den frågan. Jag kan tycka att det finns två eller fler grenar ut från folkmusiken; en som representerar det äldre musikmaterialet men också avgreningarna från den, den nyskrivna musiken som kommer ur samma fåra. Men jag vill heller inte säga att någon har fel när de vill placera dansbandsmusiken i begreppet, det beror helt på vad man lägger och formar begreppet i. Problemet ligger kanske i att vi vill placera in musiken i genrer och ramar.

6.3 Folkmusiken i grundskolan

Jag ställde frågan kring ämnesöverskridande och genreöverskridande för att jag själv är nyfiken på hur folkmusiken kan öppna upp för mer än bara musiken. Vi kan se folkmusiken som traditionell och som något som måste bevaras men frågan är vad som händer om den stannar vid det, en av deltagarna skriver att hen inte vill att musiken ska bli museal och väljer därför att lyfta in andra genrer eller ämnen när de arbetar med folkmusik. Jag tycker själv att musiken är oerhört intressant om den kan kopplas till samhällets historia, till exempel emigrantvisorna som vittnar om massutvandringen av fattigt folk till Amerika, rallarvisor och musik från fäbodarna. De medeltida balladerna som innehåller historier fyllda av kärlek, intriger, död och sorg. Eller dansmusiken som givit glädje och ger glädje åt både dansare och musikanter.

Både Skolverket och RFoD tar upp en viktig aspekt utifrån folkmusiken i grundskolan och hur det hänger ihop med lärarnas eget intresse för musikstilar, nämligen att den musik som undervisas mest också är den som lärarna praktiserar själva som musikanter. Och det är väl just så att man undervisar gärna i det som en är intresserad av och som man känner att man har mest kompetens inom. Men som en av informanterna uttrycker det: ”[...] jag har ett ansvar som lärare att lära ut det här.” Just så, det finns ett ansvar att lära ut mer om musik som inte bara kommer från den kommersiella marknaden. Eleverna ska exponeras för att annat än det tillgängliga och det som de redan får till sig genom olika medier, men framförallt så står det i lgr11 att de ska lära sig om folkmusik och andra musikstilar.

Som RFoD också tar upp i sin handlingsplan kan folkmusiken också vara en ypperlig väg in till andra kulturer och dess musik, detta kan då också medföra synliggörandet av att vi har fantastisk musik från hela världen i våra klassrum. Genom musiken kan vi

inkludera människor och samtidigt lära oss ny musik. Det vore hårt att ställa krav på att alla musklärare i grundskolan skulle vara experter inom varje genre, men kompetensen finns runt hörnet och man lär så länge man lever. Just ett sådant exempel finns att läsa i resultatet, lärare som har låtit sin fiolspelande lärarkollega komma för att spela och berätta för eleverna eftersom deras musklärare inte har samma intresse eller kunskap inom ämnet. En annan informant berättar att hen bjudit in det lokala spelmanslaget för en liknande lektion för dennes elever. Kunskapen finns omkring oss och den bör nyttjas, för alternativet är, som RFoD skriver, att det idag är möjligt för elever att aldrig komma i kontakt med folkmusik under sin skolgång. Kanske får de aldrig höra en polska eller provspela en nyckelharpa.

6.4 Repertoaren och materialet i förhållande till forskningen

Svaren jag fått från enkäten går åt väldigt olika håll, resultatet kan liknas vid Lings (1994) brygd då den innehåller så mycket tankar kring vad folkmusik egentligen är för någonting. Vissa av enkärdeltagarna vill inte alls identifiera musiken som en genre som innehåller de viktigaste verken eller viktigaste kompositörerna, de ser folkmusiken från ett annat håll. De talar om att se musiken i ett sammanhang tillsammans med övrig samhällsutveckling, hur människor som möter människor har fört musiken framåt. Detta går även att utläsa från de som har angett specifika artist eller gruppnamn, eftersom de ofta nämner äldre spelmän men ger oss också namn på de musiker som är verksamma idag. En del informanter kopplar ihop två världar, då de beskriver att de i undervisningen ger exempel på äldre spelmän men att de i samband med detta lägger vikt vid dagens artister som förvaltar och för musiken vidare.

Lundberg och Ternhag (2005) berättar om den kända inspelningen av *Gärdebylåten* från 1950-talet, som blev en superhit i landet och som spelades om och om igen på radion. Jag finner det ganska intressant att samma låt toppar top-listan av de låtar som nämns i min undersökning. Alltså nästan 70 år senare så är det samma låt som folk tänker på och som används i undervisningen.

Det som går att utläsa från resultatet är också att de flesta verkar ha en ganska öppen inställning till vad som innefattas i genren folkmusik. Många nämner Taube och Vreeswijk men även Lapp-Nils och Byss-Kalle. Det visar på en bred syn och på att genren eller begreppet rymmer många olika sorters musik.

6.5 Mina förslag på utveckling och material utifrån litteraturen

I intervjun beskriver min informant att det ibland kan vara lättare med populärmusik då eleverna har förkunskaper inom musiken. Pop och rock är dominerande i de olika medier som vi exponeras för varje dag och därför har man också en annan ingång i musiken. I intervjun berättar informanten att eleverna ofta har sjungit eller känner till någon *Staffansvisa* och att utifrån det kunna bygga på med andra *Staffansvisor* och visor.

Bland enkätsvaren har en del av informanterna beskrivit att de använder sig av lokala äldre spelmän eller i alla fall har det i åtanke. Samtidigt är begreppet folkmusik väldigt brett och om man ska utgå ifrån de svar jag fått innefattas många sorters musik i genren.

En del av informanterna har också beskrivit betydelsen av att ta med musikens betydelse i olika tid och rum. Eftersom de flesta informanter har svarat väldigt brett på frågan om kompositörer och verk visar det också på att det är en problematisk fråga, men det är faktiskt dessa termer som används i lgr 11. Jag skulle vilja säga att det går att finna flera olika rötter ur musiken utifrån undersökningens data. Detta har gett mig några tankar kring hur folkmusikundervisningen kunde gå till i skolan.

I inledningen av denna undersökning skriver jag att om vi lär oss om den lokala musiken kan vi kanske också få en inblick i hur det en gång lät där vi nu lyssnar på Justin Bieber. En annan ingång i musiken kan vara såsom intervjuinformanten beskrev, att bygga på redan befintlig kunskap. I intervjun beskrivs att de flesta elever redan kan till exempel en *Staffansvisa* och med det har de då också en förkunskap gällande hur dessa sånger går till. Utifrån detta kan man som lärare lära in nya sånger med samma tema och uppbyggnad, eftersom att eleverna vet vad låtarna handlar om och har ett sammanhang kring musiken och i vilket forum den utövas, i detta fall vid luciafirande.

Var ska man då finna sådant material? Jag menar att det finns en uppsjö av utgivningar från framförallt Visarkivet som kanske skulle vinna på att uppmärksammas mer. Internetbaserat material som nämns frekvent av enkätdeltagarna är också en källa till nytt material där Youtube verkar spela en viktig roll för informanterna. Folkwiki som är en plattform för både notmaterial och fakta kring spelmän och spelkvinnor är även ett användbart forum. Tidigare nämnda Visarkivet är för den mer ambitiösa skattletaren ett ställe att utforska.

Något som också nämns i undersökning är externa personer som besöker undervisningen då och då. I enkäten har det handlat om spelmanslag, en kollega som är

folkmusiker eller en spelman utifrån som besöker skolan i syfte att exponera eleverna för folkmusik. Det skulle vara en idé att lyfta fram detta mer i undervisningen, att ta in externa lokala musiker för att undervisa i folkmusik men också visa på att musiken inte är museal och att den faktiskt utövas. Samtidigt visar det också för de eleverna som skulle vara intresserade av att utöva musiken var de kan finna dessa föreningar eller liknande. Det vore inget konstigt att utföra detta då skolan bjuder in andra aktörer i skolan för att vara ett med samhället.

Det handlar om att synliggöra musiken för att eleverna ska få ha en chans att uppleva den och kunna välja att fördjupa sig i den om de så önskar. Lyfter vi endast fram den kommersiella musiken kommer det bli färre elever som upptäcker folkmusiken. I RFoDs handlingsplan lyfter de fram att folkmusiken är beroende av att eleverna får upptäcka folkmusiken för att kunna rekrytera fler till genren. Det finns annars en risk för att de som fortsätter med folkmusik bara är de som har den i sin absoluta närhet, till exempel i hemmet.

Rubrikerna i diskussionsdelen tjänar inte bara till att diskutera studiens resultat med litteraturen, de kan också läsas och användas som en ”verktygslåda” där mina och informanternas svar och tankar ger förslag på vad undervisningen kan innehålla.

7. Referenser

Eliasson, A. (2006). *Kvantitativ metod från början*. Lund: Studentlitteratur.

Eljertsson, G. (1996). *Enkäten i praktiken. En handbok i enkätmetodik*. Lund: Studentlitteratur.

Lilliestam, L. (2009). *Musikliv: vad människor gör med musik – och musik med människor*. (2. rev. uppl.) Göteborg: Ejeby.

Lundberg, D. & Ternhag, G. (2005). *Folkmusik i Sverige*. (2., omarb. [och aktualiserade] uppl.) Hedemora: Gidlund.

Ling, J. (1994). *Folkmusik – en brygd*. Ronström, O, Ternhag, G (Red.), *Texter om svensk folkmusik – Från Haeffner till Ling*. (s.245-276). Stockholm: Kungl. Musikaliska akademien.

Ling, J. *Folkmusik*. I Nationalencyklopedin. Hämtad: 2017-04-07 Tillgänglig: <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/folkmusik>

Kvale, S. & Brinkmann, S. (2009). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.

Svensson, P & Starrin, B. (1996). *Kvalitativa studier i teori och praktik*. Lund: Studentlitteratur.

Skolverket. (2015). *Musik i grundskolan – En nationell ämnesutvärdering i årskurs 6 och 9*. Hämtad: 2017-01-26. Tillgänglig: <http://www.skolverket.se/publikationer?id=3498>

Skolverket. (2011) *Kursplan i musik*. Hämtad från <https://www.skolverket.se/laroplaner-amnen-och-kurser/grundskoleutbildning/grundskola/musik>

RFoD(Riksförbundet för folkmusik och dans), Svenska Folkdansringen, Sveriges spelmäns riksförbund, Eric Sahlström institutet – Nationellt folkmusikcentrum i Tobo.

(2012). *Handlingsplan för traditionell musik och dans*. Hämtad: 2017-01-26.

Tillgänglig: http://esitobo.org/wp-content/uploads/2015/08/HANDLINGSPLAN_20120607.pdf

RFoD(Riksförbundet för folkmusik och dans). (2015). *Historia*. Hämtad: 2017-05-08.

Tillgänglig: <http://www.rfod.se/om-rfod/historia>

Bilaga 1

Hej!

Jag heter Rasmus Krohn och jag går nu mitt sista år på musiklärarutbildning vid Malmö musikhögskola.

Just nu skriver jag på mitt examensarbete där jag vill kartlägga undervisningen av svensk folkmusik i grundskolan. Finns den? Hur legitimeras den? Hur utförs den?

Jag intresserar mig särskilt för hur verksamma musiklärare följer föreskrifterna från Skolverket

Ur det centrala innehållet i Lgr11:

“Konstmusik, folkmusik och populärmusik från olika epoker. Framväxten av olika genrer samt betydelsefulla tonsättare, låtskrivare och musikaliska verk.”

Deltagandet är självklart helt anonymt och jag kommer att transkribera intervjun för att kunna använda den i mitt arbete. Jag kommer förmodligen att citera delar ur intervjun.

Har du frågor om intervjun eller om mitt examensarbete får du gärna kontakta mig på min mail: mgy12rkr@student.lu.se

Rasmus Krohn

Jag samtycker till intervjun och godkänner att den används i undersökningen och examensarbetet:

Underskrift

Namnförtydligande

Bilaga 2

Jag heter Rasmus Krohn och jag går nu mitt sista år på musiklärarutbildning vid Malmö musikhögskola.

Just nu skriver jag på mitt examensarbete där jag vill kartlägga undervisningen av svensk folkmusik i grundskolan.

Finns den? Hur legitimeras den? Hur utförs den?

Jag intresserar mig särskilt för hur verksamma musiklärare följer föreskrifterna från Skolverket.

Ur det centrala innehållet i Lgr11:

“Konstmusik, folkmusik och populärmusik från olika epoker. Framväxten av olika genrer samt betydelsefulla tonsättare, låtskrivare och musikaliska verk.”

Deltagandet är självklart helt anonymt.

Vore jätte tacksam för så många svar som möjligt.

Har du frågor om enkäten eller om mitt examensarbete får du gärna kontakta mig på min mail: mgy12rkr@student.lu.se

